

1.6 Kulturhistorie

Skov- og Naturstyrelsen, Kronjylland Skovdistrikt er rigt på fortidsminder og kulturspor fra alle perioder i historien. Dysserne fra stenalderen finder vi overvejende i Kaløskovene mod øst. I distriktets vestligste dele, Viborg Plantage og Haldområdet, er der talrige gravhøje fra stenalderens enkeltgravskultur. I distriktets centrale dele, Ind- og Udskovene, Hjermind- og Vindum Skov er gravhøje fra bronzealderen dominerende. F. eks. er hele Udskovene af den grund udpeget som "kulturarvsareal". Også Mols Bjerge er domineret af bronzealderhøje, som ligeledes findes rigt repræsenteret i Kaløskovene sammen med dysserne. På Stanghede og i Hald Ege findes agre fra jernalderen, og middelalderens højryggede agre lader sig se overalt i Mols Bjerge og Helgenæsområdet. Voldsteder er der hele 8 af, hvoraf Kalø Slot og Hald III, vel hører til de kendteste og mest besøgte i landet.

Supplerende historiske beskrivelser findes i flere af de tidligere driftsplaner.

1.6.1. Fortidsminder og kulturhistoriske forhold

I forbindelse med driftsplanlægningen er de fredede fortidsminder og kulturhistoriske lokaliteter blevet gennemgået. Der er udarbejdet et sæt skovkort hvor alt, hvad der er blevet registreret, er markeret. Dette sæt skovkort findes på distriktet. Samtidig er der udarbejdet en oversigt over samtlige fortidsminder jf. driftsplanens bilag 8 samt et billedarkiv **bilag 8a**.

Oversigten angiver udover en generel beskrivelse samt omtale af plejebehov en identifikationsangivelse i form af hhv. et fredningsnummer (Fr.nr.) og/eller et sognebeskrivelsesnummer (Sb.nr.). Fredningsnummeret - Fr. nr. - er sammensat af det målebordsbladnummer (gammelt kortværk 1:20.000), hvorpå fortidsmindet ligger, plus et løbenummer inden for kortbladet. F. eks. er "Trehøje" i afd. 29 i Indskovene identificeret med fredningsnumrene 2012:32, 33 og 34. Indskovene ligger altså på målebordsblad 2012, og de tre høje er det 32., 33. og 34. fortidsminder på kortbladet, der er blevet nummereret.

Sb-numrene er fortløbende inden for det sogn, hvor lokaliteten befinder sig. Sb. nr. 85 i Ålum sogn er en entydig lokalitet, som findes i Udskovene afd. 250. Bemærk at det er sogneinddelingen af landet fra før kommunalreformen i 1970 der er gældende i den arkæologiske museumsverden. Der kan i øvrigt henvises til "Det kulturhistoriske Centralregister" (tidligere benævnt Nationalmuseets Sognebeskrivelse), herfra forkortet til DKC. Der er tale om fundsteder for arkæologiske genstande, overpløjede gravhøje, bopladser m.v. Registret kan ses på: www.dkconline.dk.

De fredede fortidsminder er omfattet af museumslovens § 29 e med flere. Museumsloven forvaltes af Kulturarvsstyrelsen, der ligeledes fører tilsyn med de fredede fortidsminder. Sb-lokaliteter - og i øvrigt alle andre arkæologiske fund, man måtte støde på ved jordarbejde - er beskyttet efter Museumslovens § 29 h. Skal der ske jordarbejde i et område med Sb-lokaliteter, skal det lokale museum kontaktes forinden, for at sikre at der ikke ødelægges arkæologiske spor.

Såvel naturbeskyttelseslovens § 4 som museumslovens § 29 a handler om fredning af sten- og jorddiger. På statens ejendomme (og alle øvrige offentligt ejede ejendomme) gælder, at samtlige sten- og jorddiger er fredet og at de ikke må ændres, uanset hvor små de måtte forekomme, og uanset om de er blevet registreret og indtegnet på noget kort. Alle de digere der er kendskab til, fremgår af skovkortene. Ved ønske om gennembrud af diger skal dispensation søges hos kommunen. Måske findes der ledstolpesten i forbindelse med digerne. Også disse bør betragtes som fredede.

Stenkister under skovvejene er at betragte som fredede fortidsminder. Distriktet er ikke systematik blevet gennemgået for stenkister. Kun i Kaløskovene er der blevet registreret og fredet 5 stenkister, hvoraf de 2 ligger ganske udsatte midt i afdelingerne.

De militære anlæg på Stanghede i forbindelse med Haldlejren er ikke blevet registreret.

Der er ved gennemgangen registreret følgende kulturhistoriske anlæg på SNS-Kronjylland:

Fredede fortidsminder:	Ikke fredede kulturhistoriske spor:
254 gravhøje	21 hulvejsspor
21 dysser	10 lokaliteter med højryggede agre (formentlig flere i Mols Bjerge)
3 hellekister	2 lokaliteter med jernalderagre
4 stenkredse	
8 voldsteder/ruiner	
1 forsvarsværk (Ryes Skanse)	
19 vildtbanesten	
3 vejvisersten	
5 stenkister	
4 kreaturfolde	
3 helligkilder	
6 mindesten	
4 andre forekomster: 1 iskælder 1 sagntræ "Drags Mur" 1 teglovn	21 andre lokaliteter: "Lundals Kilde" 5 jorddiger (gamle planteskoler/svinefolde mv.) "Pramdragerstien" 1 stensætning/hob af ukendt oprindelse 3 mindesten 3 anlæg fra 2. verdenskrig Mulig observationspost til "Ryes Skanse" 2 lergrave 1 tipvognstracé 1 vandtårn 1 transformator

Hertil kommer 113 lokaliteter fra Dansk Kulturhistorisk Centralregister.